

Tidsskriftet DanskNoter 4-2008

Danskfagets metoder og litteraturlæsningens muligheder

Af Ivan Z. Sørensen, Roskilde Gymnasium

Den hermeneutiske spiral

Lad os starte med en god historie: Karen Blixens "Det ubeskrevne Blad". Den starter sådan: "Ved Byporten sad Dagen igennem en gammel kaffebrun, sortklædt Kone, som tjente sit Brød ved at fortælle Historier." Den gamle kone fortæller nu en historie om et nonnekloster i Portugal hvor søstrene tilbereder det fineste lærred. Dette bruges til kongelige brudelagner således at det blodige lagen om morgenen efter brudenatten fremvises med bemærkningen: Vi bevidner, at hun var jomfru. Midterstykket af alle prinsesselagener er i tidens løb blevet ophængt i rammer i et galleri på klostret, og foran disse kan man – prinsesser, adelsfrøkener osv. – stå og falde i staver og *fortolke tegnene*: "... man kan finde Billeder fra sin egen Tankeverden: et Træ, en Rose, et Hjerte, et Sværd, eller endog et med et Sværd gennemstunget Hjerte." Men i en af rammerne findes et lærred som er hvidt fra hjørne til hjørne – et ubeskrevet blad. "Naar en kongelig og ridderlig Pen, i mægtig Inspiration, har nedskrevet sin Historie med det sjældneste Blæk af alle, hvor kan vi da læse en endnu dybere, sødere, grummere og lystigere Historie end denne Historie? Paa det ubeskrevne Blad!"

Det er formodentlig en af de – internationalt set – mest *gennemfortolkede* danske fortællinger. (Aage Jørgensen registrerer i sin bibliografi 11 danske og 12 engelsksprogede behandlinger af fortællingen:

www.langkaer.dk/aaaj/bibl/KarenBlixen.doc). Også 2x på Roskilde Gymnasium kastede sig ud i en udlægning af hvilken historie der mon gemte sig bag det hvide lagen. De fortalte historier på livet løs; her er nogle af dem i kortform: Hun var ikke jomfru – Hun var en mand – Hun løber væk – Hun er Jomfru Maria – Hun har sprunget den ved ridning – Hun havde leget med sig selv – Hun var til kvinder – Han er homoseksuel – Han var impotent – Han var pissestiv – Anal / oralsex – De gjorde det i køkkenet – Han havde glemt nøglen til kyskhedsbæltet...

2x' fortolkninger ligger faktisk ikke så langt fra dem man finder i den internationale litteraturforskning, sådan som de opsummeres af Dag Heede (i spørgsmålsform og i et lidt mere raffineret sprog): Var prinsessen ikke jomfru eller blev samlejet ikke fuldbyrdet? – Var kvinden lesbisk og/eller manden homoseksuel – eller impotent eller hermafrodit eller måske kastreret? – Benyttes andre seksualpraktikker (interkrurale, orale, masturbatoriske eller anale)? – Var der tale om Den ubesmittede – "uplettede" – Undfangelse? – Flygtede bruden eller gommen eller begge? – Fortalte hun i stedet eventyr som Scheherazade? (Heede 2001 s. 89)

Uanset om det drejer sig om 2x, Dag Heede eller den internationale forskning i øvrigt, så er det tid til at fremdrage spiralen – den hermeneutiske. Den vi – og eleverne – kender fra *primus 1* (Føge s. 56). Pointen ved den er, som

bekendt, at når man har fortolket en tekst på baggrund primært af sin "forståelse", alle sine for-domme (f.eks. fra diverse teorier), hele sin kulturelle bagage i øvrigt (f.eks. 1001 Nat), personlige erfaringer (f.eks. fra ridning eller udskejelser på lagnet i beruset tilstand) osv., så må man på den igen, se hvad der står i teksten, tjekke om ens fortolkning er holdbar inden for tekstens struktur, kort sagt *analysere* i god gammeldags danskfaglig forstand.

At understrege dette kan den hermeneutiske spiral bruges til i en umiddelbar undervisningssammenhæng – og ikke så meget andet! Hermeneutik er ikke i sig selv en *metode* (et værktøj man kan "åbne" en tekst med), sådan som det hævdes i *primus 1*; hermeneutik er, som en af teoriens frontfigurer, Hans-Georg Gadamer, understreger, en *erkendelsesteori* (se Gulddal s. 33). Og hermeneutik er, som en teori om *at forstå*, kun en blandt flere andre humanistiske videnskabsteorier; den kan sidestilles med strukturalisme, positivistiske årsagsforklaringer, historisme (se Køppe s. xx).

Der findes ikke *en* humanistisk metode (og slet ikke i ental!), men der findes en masse tværfaglige, ja tilmed tværfakultære *teorier* (ordet kommer fra græsk og betyder "betragtning", "antagelse") og en masse mere eller mindre fagfaglige *metoder* (ordet kommer fra græsk og betyder "undersøgelsesmåde"). Etymologien er som altid god at holde sig – og eleverne – for øje.

Problemformulering

Den kunne lyde: **Hvad skal vi lærere stille op med formuleringerne i læreplanen om at eleverne skal kende og kunne anvende fagenes teorier og metoder?**

Hertil kan man måske lige skænke et læserbrev en tanke – nemlig fra en skuffet moder hvis søn efter endt gymnasieforløb nærmest har vendt ryggen til "alt, hvad der hedder akademisk liv", angiveligt skræmt af reformens "metodekrav, videnskabelighed og tværfaglighed". (Politiken 10/8-2008)

På den anden side kan "reformkravene" måske give anledning til overvejelser over humanioras, herunder danskfagets muligheder på længere sigt, sådan som forskningspolitisk chef i Dansk Erhverv, Jannik Schack Linnemann, påpeger i en kommentar: "Hvad er det, humanister kan? [...] humanisternes kernekompetencer: kritisk refleksion, at perspektivere og sætte ting i den rette sammenhæng. *Den analytiske evne* til at skelne skidt fra kanel er guld værd for virksomheder.[...] Faktisk melder over halvdelen af de nyuddannede humanister sig til kapitalens rækker." (Politiken 28/4 2008)

Så lad mig supplere problemformuleringen: **Hvordan formidler vi lærere det glade budskab om, at anvendelse af (relevant!) teori og metode beriger (litteratur)læsningen og giver ny indsigt og nydelse?**

Sidste del af problemformuleringen er inspireret af Pil Dahlerups opsummering af hvad hun forstår ved

teori (i praksis):

- modet til at opstille hypoteser,
- evnen til at anlægge hovedsynspunkter,
- viljen til at definere og reflektere over de anvendte begreber,
- energien til at sætte sig ind i den relevante internationale forskning på fel-

tet,

- glæden ved at få problemer intellektuelt afklaret,
- villigheden til åbent at diskutere tvivlsspørgsmål,
- redeligheden til på stedet at henvise til de forskere, hvis synspunkter man benytter. (Dahlerup s. 27)

Relevante teorier, metoder og modeller

- med understregning af *relevante*. Det betyder at det er glimrende at overføre en teori eller en model fra et videnskabsområde til et andet. Alle gør det! F.eks. Samuel Huntington da han overtog Alfred Lothar Wegeners model til beskrivelse af pladetektonomi eller "the continental drift" til "civilisationernes sammenstød". Spørgsmålet er om den pågældende teori eller model er relevant for arbejdet med den tekst eller kontekst (genstandsområdet) der er på tale. Eller som f.eks. når en elev til studentereksamen i skriftlig dansk sommeren 2008, i forbindelse med en analyse af Ida Jessens "Sig altid farvel i tide", bruger en religionsfaglig teori: "For at belyse udviklingen hos kvinden: fremmedgørelse – frigørelse – bevidstgørelse samt grundstrukturen for tekstens komposition vil jeg desuden inddrage van Genneps teori om religiøse initiativriten: udskillelse – isolation – optagelse."

Her er så yderligere et par (autentiske) eksempler på spørgsmål til mundtlig studentereksamen i dansk 2008, hvor "andre fags teorier" inddrages:

Mdt. stud. eks. i dansk, 2008: Spørgsmål 4

Fokus: Sprog

Titel: Himmel og jord og metafor

Materiale:

N.F.S. Grundtvig: *I al sin glans nu stråler solen*, 1843 og *Dejlig er den himmel blå*, 1853

Vilh. Grønbech: af *Kampen for en ny Sjæl*, 1947(læst tekst)

Anvisning:

Der ønskes en analyse af forholdet mellem metaforik og forestillingsverden i Grundtvigs salmer. Du skal i analysen inddrage og perspektivere dels til Grønbechs teori om "Pilgrimsmytten", dels til begrebet "kognitive metaforer".

Mdt. stud. eks. i dansk, 2008: Spørgsmål 1

Fokus: Medier

Titel: Borgerlig offentlighed

Materiale:

Ludvig Holberg: uddrag af *Mester Gert Westphaler*, 1722

Jürgen Habermas: uddrag af *Borgerlig offentlighed*, 1962

Anvisning:

- Du skal lave en analyse og fortolkning af Holberg-teksten.
- Du skal sætte værtshusscenen i forhold til vigtige begreber i teorien om den borgerlige offentlighed. Nogle af disse begreber angives i Habermas-teksten.
- Du kan perspektivere til andre tekster af Holberg og til pressehistoriske tekster.

Traditionelle og nye danskfaglige teorier og metoder

Omdrejningspunktet her er imidlertid de mere oplagte danskfaglige teorier og metoder, som lærere og elever med reformen er dejligt forpligtet på.

Man kan i modelform sammenstille forskellige metoder, læsemåder eller tilgange til litteraturen (og det er *den* jeg her primært vil forholde mig til); sådanne modeller eller opstillinger findes f.eks. i Mailand & Moses *Psykologi i dansk* (s. 15) og i Fibiger m.fl.s *Litteraturens tilgange* (s. 19), ligesom der i disse bøger er udførlige gennemgange af metoderne. Hvad der er fornødent – vil jeg mene – er eksemplariske artikler der eksplicit og *i et elevtilgængeligt sprog* demonstrerer forholdet mellem **teorier – metoder – og genstands-område**. Show it! (you know). Sådanne artikler kunne man håbe at finde fremover i DanskNoter – og hvorfor ikke i samarbejde med elevernes www.studieportalen.dk?

Jeg skal prøve – med udvalgte eksempler – at demonstrere princippet i sådanne "ting". Også af hensyn til at eleverne skal kunne forholde sig til den sekundærlitteratur de måtte opstøve selv eller blive vejledt hen til i forbindelse med diverse projekter. Jeg vil i vidt omfang bruge Karen Blixen og hendes fortællinger som eksempel på genstandsområde – simpelthen fordi hun som få andre er blevet analyseret og fortolket fra en enhver tænkelig vinkel.

Det biografiske metodeområde

Principperne i denne metode udlægges f.eks. af Johnny Kondrup i ovennævnte *Litteraturens tilgange* (s. 59ff). Han skelner mellem den portrætterende variant af metoden, der har digteren i fokus, og den genetiske, der prøver at forklare værker ud fra forhold i digterens liv.

At biografisk tilgang til litteraturen ingenlunde er *outdated*, fremgår f.eks. af at det i *Kanonudvalges rapport, Undervisningsministeriet 2004* om Karen Blixen hedder: "Der er et tæt væv i forfatterskabet mellem liv og digt. [...] Blixens eget liv kom især til at blive bestemt af, at hun valgte at bosætte sig i Afrika (1913); få år efter blev hun smittet med syfilis. "Hvem er jeg?" er det tilbagevendende spørgsmål for alle hendes figurer."

Et eksempel på en tekstanalyse der direkte tager en sådan biografisk tilgang i anvendelse finder man, ikke overraskende, i Judith Thurmans biografi *Karen Blixen – En fortællers liv*, i hendes behandling af Blixens fortælling "Gensyn" fra 1961: "Sammen kan de [Pizzuti og Byron] også ses som de to faser i Karen Blixens eget liv: den byronske fase, hendes "*Vita nuova*", hendes virkelige liv i Afrika; og den tid, der fulgte, og som hun havde løskøbt, så at hun kunne leve for at skrive om den. Pizzutis forsikring om, at han har gjort alt, hvad han oplevede, til fortællinger, var også hendes." (s. 553).

Johnny Kondrup nævner en tredje biografisk variant, den individuatoriske,

der har forfatteren og de fiktive personers selvudvikling i fokus (se også Lützen s. 22). Det er en sådan vinkling Aage Henriksen anvender. Han henviser selv udtrykkeligt til sit teoretiske fundament, bl.a. Freud og Jung, f.eks. med en bemærkning som: "Inden det lange århundrede [1800-tallet] var udløbet, fik fænomenet sit navn under Freuds kortlægning af det menneskelige kønsliv. Sublimering kaldte han det." (Henriksen 1998 s. 9). Og han udfolder den bl.a. i en analyse af Blixen-fortællingen "Ib og Adelaide" fra *Sidste Fortællinger*, 1957. Da Ib takker nej til at elske med Adelaide, finder der en bevægelse sted op igennem hendes legeme; den "begynder i underkroppen, nær ved kønsorganerne, og stiger op og når hjertet og fra hjertet op omkring struben, og som til sidst ender oppe på et sted, alle i hvert fald har set mærket, nemlig hos indiske kvinder." Med disse steder sigtes der til "det, som man i den indiske tradition kalder chakraer, og som betyder hjul, og som er de klarsynsorganer og organer for indre strømninger, alle religioner bygger deres skjulte erfaringer på." Adelaide er "et menneskebarn, som havde mistet alt," og Henriksen opfatter konkluderende – "i strid med god fortolknings regler," som han siger – historien om Adelaide "som forfatterens tale om sig selv." (Henriksen 1990 s. 97-98 og 103).

Det postkoloniale metodeområde

Karen Blixens *Den afrikanske Farm* fra 1937 kan vinkles på mange måder. Biografisk selvfølgelig. Er Blixens bog en selvbiografi eller en roman eller en *crossover*? Med Jon Helt Haarders greb, *performativ biografisme*, rettes opmærksomheden mod forfatterens sætten sig selv i spil mellem fakta og fiktion. "Performativ biografisme indebærer, at biografiske oplysninger ikke hentes ind uden for teksten som angivelse af tekstens kontekst eller oprindelse, men optræder som et æstetisk virkemiddel i teksten," skriver Haarder (Haarder s. 6f).

Her vil jeg imidlertid fokusere på en tredje vinkling af *Den afrikanske Farm*, nemlig den postkoloniale, som nok må siges absolut at se bort fra det biografiske stof som "æstetisk virkemiddel i teksten," men som sætter værket i spil på en anderledes kritisk vis.

TEORI: "Man kan sige, at "postkoloniale studier" er en dekonstruktion af litterære tekster i lyset af et ændret syn på verden, hvor det "naturlige" ikke er det europæiske centrum – eurocentrisme. [...] En sådan drejning af perspektivet vil tvinge til anderledes opfattelser af litterære værker end de gængse." Sådan indkredser Lars Ole Sauerberg den postkoloniale teori (s. 30-31). Og det er en teori der rigtignok har fået ben at gå på siden Edwards Said m.fl. bragte den på bane i slutningen af 1970'erne.

Tydeligst og sjovest formuleret – i forhold til at problematisere "det naturlige" – er en læsning som den amerikanske Simon Lewis har leveret: "Let us start where Blixen starts, with the farm which she had. [...] Having the farm according to Blixen's formulation naturalizes Blixen's presence in Africa. She had a farm the same way one might have brown hair or a bad temper, a particular experience or a disease. Her having the farm is no more a political act than Old MacDonald's having a farm in the nursery song." (Lewis s. 112).

Mere aggressive toner lød fra den kenyanske avis, *East African Standard* i maj 2006, hvor man bl.a. ville have fjernet navnet *Karen* fra en af Nairobis for-

stæder. Men det var for så vidt samme kritik af Blixen som den kenyanske forfatter Ngugi wa Thiong'o fremførte allerede i 1980, hvor han besøgte Danmark og lavede skandale ved at hævde at Blixen var racist. På avisernes forsider harcelerede han over at Blixen sammenligner de indfødte med dyr. Hele forsamlingen af danske Blixen-fans tyede straks til den hermeneutiske spiral og påpegede at det at blive karakteriseret som et vildt dyr hos Karen Blixen var en udmærkelse.

Postkolonialismen er et eksempel på at nye teori-inspirerede læsninger kan være øjenåbnende (se f.eks. Kjældgaard s. 447ff) – men undertiden også begrænsende, hvis teorien lukker af for den tekstnære analyse.

Mdt. stud. eks. i dansk, 2008: Spørgsmål 19

Fokus: Litteratur

Titel: Postkolonialisme

Materiale:

Karen Blixen: af *Skygger paa Græsset*, 1960

Vred på Blixen, Berlingske Tidende 2006

Lasse Horne Kjældgaard: af *Efterskrift til Den afrikanske Farm*, 2007

Anvisning:

Der ønskes en analyse og fortolkning af uddraget fra Blixens *Skygger paa Græsset* med vægt på og diskussion af genre, motiv, tema, holdning og skrivemåde.

Med inddragelse af de to øvrige tekster ønskes dernæst en diskussion af Blixens tekst i et postkolonialistisk perspektiv.

Det kønskritiske metodeområde

Sex & gender studies ligner postkoloniale studier ved at gøre op med det naturlige og det normale. Med sin bog *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* fra 1990 fik Judith Butler sat spørgsmålet om køn og identitet i fokus – bl.a. om "køn" er biologisk (sex) eller kulturelt (gender) bestemt. Homoseksuelle forskere fulgte op med queer-teorien. Dag Heede præsenterer den således: "At queer'e betegner en politisk og teoretisk aktivitet, der stædigt søger at 'mærkeliggøre', 'mærkværdiggøre' normaliteten, især når den fremstår eller fremstiller sig som natur." (Heede 2003 s. 9). Blixens figurer kan synes kønsforvirrede og identitetsløse, men fra sin skæve (queer) vinkel tolker Dag Heede dem som "'frie', ikke-socialiserede nomader, der vandrer mellem seksualiteter, køn og identiteter i en uendelig – og uendelig problematisk – „gender" og „identity shopping". (Heede 2001 s. 36).

En begrænsning af kønskritikken som styrende for en litterær læsemåde kan ligge i at man – ligesom ved postkolonialismen – kan blive så glad for en teori at den undertiden blokerer for en nærlæsning. F.eks. når Heede gør Scheherezade fra *1001 Nat* til en queer-superheltinde: "Måske er "det ubeskrevne blad", det uplettede lagen, netop Scheherazades, den eneste hustru,

der ved kvindeligt og fortællekunstens hjælp *reddede sin dyd* og sit liv, og ikke måtte bløde på heteroseksualitetens grusomme alter. [...] Ligesom perversionen udskyder samlejet og holder lysten svævende, fri og ubunden, holder fortællingen døden fra livet. I sjælden grad er lyst, samleje, fortælling og død sammenvævet i de blixenske tekster." (Heede 2001 s. 43 og 65, min kursivering). Men *1001 Nat* undergraver teorien: ""Nu rejste kongen sig og tog den jomfruelige Scheherazade; og *han røvede hendes jomfrudom. Bagefter snakkede de fortroligt med hinanden.*" Hallo: Spiralen!

Ikke desto mindre er der gods i teorien, f.eks. til en studieretningsopgave:

Studieretningsopgave dec. 2007

Studieretningsfag og niveau: Tysk A

Projektet er udarbejdet i fagene:

Fag: Tysk A Hovedfag: X

Fag: Dansk Hovedfag: X

Titel:

- Giv en introduktion til queer-teorien med eksempler på "mærkværdiggørelse" af litteratur.
- Giv dernæst en analyse af Thomas Manns "Der Tod in Venedig", og perspektiver analysen med nedslag i udvalgte tekster af Herman Bang.
- Diskuter endelig queer-teoriens muligheder og begrænsninger som litterær metode.

Netop i en sådan opgavetype (og ved AT-projekter) mener jeg at man i forlængelse af vejledningen af eleven kan angive en (bestemt) teori som udgangspunkt, mens jeg ved spørgsmål til studentereksamen hælder mere til at lade teorier være perspektiveringsmuligheder.

Intertekstualitet

Dette litteraturteoretiske begreb kan ligne en bearbejdning af gammeldags komparative litteraturstudier. I gamle dage var litteraturvidenskab lig med sammenlignende litteratur. Men begrebet handler ikke om hvordan en forfatter er blevet påvirket eller influeret af en anden forfatter eller af andres værker; det skal forstås mere basalt: enhver tekst former sig som en citatmosaik af andre tekster, "enhver tekst er en absorbering og en transformation af en anden tekst. I stedet for synspunktet interpersonalitet træder intertekstualitet." Sådan introducerede Julia Kristivá begrebet i 1967 (citeret fra Gemzøe s. 22/497). Siden har begrebet været vendt og drejet og kritiseret, bl.a. af Anker Gemzøe, der trods alt gerne vil hævde forfatterens betydning: "Tekster interagerer ikke af sig selv og uden menneskelig mellemkomst. Billedet af én stor afpersonaliseret, auto-mobil intertekstuel maskine [...] er uholdbart. Men det er rigtigt, at enhver tekst rummer et overskud af betydning, at den 'husker' og 'gør' meget mere [...], end den enkelte forfatter – og den enkelte læser – kan gøre sig bevidst." (Gemzøe s. 38). Men noget kan man da gøre!

INTERTEKSTUEL ANALYSE OG FORTOLKNING: I begyndelsen af Karen Blixens fortælling "Heloïse", fra *Vinter-Eventyr* 1942, er ledefiguren Frederick på sit besøg i 'Das Alte Museum' i Berlin, hvor han beundrer "de store Mestres profane Værker", og da han møder heltinden Heloïse tænker han, at hun måtte være "i Slægt med Tizians og Veroneses Gudinder."

I første omgang må man konstatere at der kommer betydeligt mere kød på fortællingen – og heltinden Heloïse – hvis man kender de indtagende, nøgne Venus'er, Danaë'er og Diana'er i Ovids myter og i Tizians og Veroneses ud-penslinger. Tizian kaldte nogle af sine mytologiske billeder "poesier", de var så at sige 'omvendte ekfraser'! *Ut pictura poesis!* – 'som billedet således digtet'. Dette er den romerske digter Horats dictum for *ekfrasen*, det billedbeskrivende digt.

En enkelt gang laver Karen Blixen i fortællingen "Heloïse" en direkte beskrivelse af en bestemt Tizian-poesi (*Aktæon og Diana*). Men hendes figurer er langt fra entydige kopier af nogen af deres 'forlæg'. Det afgørende er at Blixen bruger myterne/poesierne på *sin* måde, går i *dialog* med dem. Og *dialog* er kodeordet. Ovids og Tizians Venus og Danaë lader sig f.eks. hellere end gerne se – med mere. Det samme gælder Heloïse. Men Frederick ser hende ikke (som en kvinde der elsker og kan elskes). Den kyske Diana hævner sig i myten fordi manden (Aktæon) kommer for skade at se hende nøgen. Blixens Heloïse hævner sig fordi Frederick *ikke* ser hende. (Se Sørensen s. 52-91).

Man kan selvfølgelig sætte spørgsmålstejn ved relevansen af intertekstuelle læsninger, sådan som Bo Hakon Jørgensen gør det: han savner en forståelse for Blixens motivation for at skrive sådan: "Nej, hun har simpelthen ment, at de erindrede steder var så rigtige, at de ikke kunne støde nogen, snarere fornøje dem og dermed skabe en god stemning i fortællingen som ved en middag kogt af Babette..." (Hakon Jørgensen s. 86). Men den intertekstuelle tilgang tvinger læseren ud på en herlig rejse i alverdens kunst og litteratur. Det er ikke blot og bar hygge, det er horisontudvidelse.

Mdt. Stud. eks. i dansk: Spørgsmål 14

Fokus: Litteratur

Titel: Intertekstualitet

Materiale:

Søren Kierkegaard: af *Enten-Eller*, 1843

Karen Blixen: af *Ehrengard*, 1962

Peter Kaspersen: af *Tekstens stemmer*, 1997

Anvisning:

Der ønskes en analyse og fortolkning af uddragene fra *Enten-Eller* og *Ehrengard* med særlig vægt på skildringen af forføreren som type.

Dernæst ønskes – med inddragelse af *Tekstens stemmer* – en diskussion af Blixens tekst i et intertekstuel perspektiv.

Foruden de her nævnte er der naturligvis mange andre givende og perspektivrige læsemåder, traditionelle såvel som (ultra)moderne: nykritik, (post)strukturalisme, receptionsæstetik, den omsiggribende kognition m.fl.. Men dem er der ikke plads til her. Til gengæld vil jeg – mht. en fokusering på teksters kontekst – i en senere artikel relatere de såkaldte "kulturstudier" til en undervisningsammenhæng (om Mina Loy og futuristerne i Firenze).

Her skal jeg afslutningsvist – med spørgsmålet: hvorfor læser vi litteratur? in mente – blot nævne endnu et par læsemåder, nemlig

Profitable læsemåder

Jon Helt Haarder bemærkede engang at performativ biografisme absolut ikke var det samme som *branding*. Men netop branding er det hvorom alting drejer sig i John de Summer-Brasons bog: *Berømmelsens Anatomi – otte fortællinger om personlig branding*. Heri læses Blixen fra denne vinkel: "Akkurat som en bil- eller hvidevarefabrikant afprøvede Karen Blixen sine mere poppede kulturprodukter i et 'subbrand', og ved at etablere et hof af unge litterater på Rungstedlund som hun kunne 'crosspromote' med, var hun en foregangskvinde inden for branding." (s. xx, se også <http://www.brason.dk/>).

Sådan en læsning er der gode penge i! Det er der også i Mette Nørgaards Andersen-læsning: "Mette Nørgaard kom til USA som fysioterapeut. I dag har hun en ph.d. i organisations-udvikling og tager op til 15.000 dollar om dagen for at rådgive ledere – ved hjælp af H.C. Andersens eventyr. [...] hun bruger 'Nattergalen' til at vise, hvornår der sker noget magisk mellem lederen og medarbejderen i overgangen fra den industrielle tidsalder til informationsalderen – illustreret ved den mekaniske og virkelige nattergal." (Politiken 15.08.2008)

Både Summer-Brasons bog og Nørgaards *Den grimme ælling går på arbejde* er udkommet på Børsens Forlag.

Søren Kierkegaard er ellers den store sællert i buisness-relaterede læsemåder. Billy Adamsen var tidligt ude med en kronik i Berlingske Tidende 9.10. 1993: "Ledelse à la Kierkegaard". Her opremser han en række "kierkegaardske" mennesketyper og fremhæver "den kristne" som den perfekte leder: "Den kristne leder er simpelthen »forelsket« i sin virksomhed, fordi den har været kærlig mod ham/hende. [...] Resultatet bliver en leder der fuldstændig isolerer sig fra omverdenen – »afdø fra verden« – og undertrykker sin egenkærlighed og selvished til fordel for virksomheden."

Det *må* være ment som en joke!?

Det var imidlertid ingenlunde en joke da Kirstine Andersen skrev sin kronik "Mindre management, mere Kierkegaard!" i Jyllandsposten 30. november 1998. Den gav bonus og konsulentjobs, og hun udgav i 2004 bogen *Kierkegaard og ledelse* og dannede konsulentfirmaet *Kompashuset* (www.kompashuset.dk). For Andersen er det et andet af Kierkegaards "stadier" der er oplagt for den ideelle leder: "Etikeren har derimod sådan fat i lederrollen, at hans personlige værdier og menneskesyn er integreret i måden, ledergerningen forvaltes på."

Noget tilsvarende gælder for *Coaching-Kierkegaard* ved Pia Søltøft & Helle Møller Jensen. "Coaching-Kierkegaard er et konsulentfirma, der udbyder HR og

ledelseskurser, der har basis i Søren Kierkegaards menneskesyn.”
(www.Coaching-Kierkegaard.dk).

Mdt. Stud. eks. i dansk: Spørgsmål 11

Fokus: Sprog
Titel: Sprog, liv og erhvervsliv

Materiale:
John de Summer-Brason: *Karen Blixen Superstar*, 2005
www.Coaching-Kierkegaard.dk, 2008
Jørn Lund: *Pengene eller livet?* 2005

Anvisning:

- Der ønskes en analyse af teksterne om Blixen og Kierkegaard med særligt henblik på sprog og argumentation.
- Ved inddragelse af Jørn Lunds tekst ønskes endvidere en diskussion af "brugen" af Blixen og Kierkegaard i en markedsøkonomisk terminologi og sammenhæng i øvrigt.
- Inddrag dit kendskab til forfatterne og andres tilgange (metoder) til forfatter-skaberne.

Til sidst skal nævnes en variant af den profitable læsemåde, nemlig

Den arbitrære læsemåde

Den har jeg opkaldt efter det kierkegaardske princip: "I Vilkaarligheden ligger hele Hemmeligheden. [...] Man nyder ikke umiddelbart, men noget ganske Andet, som man selv vilkaarligt lægger ind. Man seer Midten af et Theater-Stykke, læser tredie Deel af en Bog. Derved faaer man en ganske anden Nydelse end den, Forfatteren har været saa god at tiltænke En." (Kierkegaard s. 276).

Denne læsemåde synes at være udbredt blandt konsulenter af forskellig slags. Tag nu direktøren for High Performance Institute ®, Allan Levann. På hans hjemmeside (www.high-performance-institute.dk/artikler.html) kan man finde en artikel, "Den kreative virksomhed", hvori han trækker på Benny Andersens "kreative" digt "Falde i staver". "En tilstand som børn er gode til, og som vi voksne ofte misforstår som kedsomhed, sløvhed og inaktivitet. Men det er ofte i disse stunder kreativiteten arbejder." For fremsynede virksomheder er målet: "At skabe den kreative virksomhed, som kan tiltrække, udfolde og forløse medarbejdernes iboende kreativitet og skabe fremtidens nye produkter og services." Om det lige var en sådan kalkulerende læsning, forfatteren Benny Andersen var så god at tiltænke læseren med linjer som

Fald i staver
mit barn
fald bare i staver [...]

De voksne omkring dig
løber sig hellere en staver i livet
end sidder og falder i staver
rastløs lægger de planer

... det kan passende være op til en wannabe student:

Mdt. Stud. eks. i dansk: Spørgsmål 9

Fokus: Sprog

Titel: Sprog, liv og erhvervsliv

Materiale:

Benny Andersen: *Fald i staver*, 1985

Allan Levann: *Den kreative virksomhed*, 2007

Jørn Lund: *Pengene eller livet?* 2005

Anvisning:

Der ønskes 1) en analyse og fortolkning af Benny Andersens digt, 2) en argumentationsanalyse af Allan Levanns artikel samt 3) en sammenligning af de to tekster med særligt henblik på brugen af udtrykket "at falde i staver"

Desuden skal du diskutere de to tekster i lyset af de tendenser Jørn Lund op-
ridser.

Konklusioner

1. Lad os – belært af konsulenterne! – tage den hermaneutiske spiral på ordet (som det allerførste lillebitte skridt), dvs. fokus på tekstnær analyse, og det vil igen sige en relevant kombination af de greb vi traditionelt har arbejdet med i den gymnasiale danskundervisning. Anker Gemzøe formulerer et sådant mixed greb således: "I min værkorientering er jeg *uhjælpeligt præget af nykritik, strukturalisme* og diverse nationale afarter af 'formalisme', herunder *den bemærkelsesværdige tekstanalytiske tradition i dansk litteraturkritik på tværs af de fleste grupperinger.*" (Gemzøe s. 53, mine kursivering).

2. Hermed også sagt: lad os dyrke teorier og metoder på tværs, også på tværs af fag og fakulteter. Det er *relevansen* i forhold til det pågældende genstands-
område, det gælder.

Dernæst et par fromme ønsker:

3. Gid vi lærere sammen med eleverne havde tid til at øve og øve og øve – nærlæsning!

4. Gid der var afsat midler (tid og penge) til at vi lærere kunne efteruddannes *ordentligt*, dvs. så vi kunne sætte os ind i og være i stand til at formidle alle de spændende og relevante teorier og metoder (det kræver års intensiv læsning).

Og til sidst en velsignelse:

5. Velsignet være reformfokuset på *hvordan* vi læser – altså med teorier og metoder; med heraf følgende pildahlerupsk glæde "ved at få problemer intel-
lektuelt afklaret." Det er en god ting.

Litteraturliste:

- Andersen, Kirstine: *Kierkegaard og ledelse*, Frydenlund 2004
- Dahlerup, Pil: "Renæssanceteori og renæssancetekst", i: Thomas Bredsdorff & Finn Hauberg Mortensen: *Hindsgavl Rapport. Litteraturteori i praksis*, Odense Universitetsforlag 1995
- Fibiger, Johannes m.fl.: *Litteraturens tilgange*, Gads Forlag 2001
- Føge, Peter & Bonnie Hegner: *primus 1*, almen studieforberedelse i grundforløbet, systime 2006
- Gemzøe, Anker: *Metamorfoser i Mellemtiden. Studier i Svend Åge Madsens forfatterskab*, Medusa 1997
- Gulddal, Jesper & Martin Møller: *Hermeneutik. En antologi om forståelse*, Gyldendal 1999
- Haarder, Jon Helt: "Det særlige forhold vi havde til forfatteren: Mod en teori om performativ biografisme", i: *Norsk Litteraturvitenskapelig Tidsskrift*, Vol 8, Nr 1, <http://www1.sdu.dk/Hum/jhh/NLvT.pdf>
- Heede, Dag: *Det umenneskelige. Analyser af seksualitet, køn og identitet hos Karen Blixen*, Odense Universitetsforlag 2001
- Heede, Dag: "En mærkelig indføring", i: *Synsvinkler - tidsskrift for nordisk litteratur og sprog*, nr. 28, 2003
- Henriksen, Aage: *Svanereden*, Amadeus 1990
- Henriksen, Aage: *Litterært testamente*, Gyldendal 1998
- Jørgensen, Aage: *Litteratur om Karen Blixen*, Center for Undervisning og Kultur 1998. Opdateret version på www.langkaer.dk/aaaj/bibl/KarenBlixen.doc. Se også <http://www.dlb.dansklf.dk/>.
- Henriksen, Liselotte: *Blixikon. Karen Blixen fra A til Å*, Gyldendal 1999
- Jørgensen, Bo Hakon: *Siden hen – om Karen Blixen*, Odense Universitetsforlag 1999
- Kierkegaard, Søren: *Enten-Eller. Første Deel*, Samlede Værker bd. 2, Gyldendal 1962
- Kjældgaard, Lasse Horne: *Efterskrift til Karen Blixens Den afrikanske Farm*, Gyldendal 2007
- Køppe, Simo & Finn Collin, *Humanistisk videnskabsteori*, Gyldendal 2003
- Lewis, Simon: *White Women Writers and their African Invention*, University Press of Florida, 2003
- Lützen, Peter Heller: *Danskfagets danskhed*, Dansk lærerforeningen 2002
- Mailand, Steffen & Susan Mose: *Psykologi i dansk*, systime 2007
- Nørgaard, Mette: *Den grimme ælling går på arbejde*, Børsens Forlag 2005
- Sauerberg, Lars Ole: *Litteraturvidenskaben siden nykritikken*, Odense Universitetsforlag 2000
- Summer-Brason, John de: *Berømmelsens Anatomi – otte fortællinger om personlig branding*, Børsens Forlag 2004
- Sørensen, Ivan Z.: 'Gid De havde set mig dengang'. *Et essay om Karen Blixens heltinder og Tizians gudinder*, Gyldendal 2001
- Thurmann, Judith: *Karen Blixen – En fortællers liv*, Gyldendal 1983